vévén öszve, utána indultam. De azalatt az pogányság az utaknak bevágása miá folyvást nem mehetvén, egy szoros völgyben megállapodott, s kiváltképpen való nagy eső jövén reája, egészlen öszveázott. Hajnalra kelve, a nagy-bányai s felső-bányai, máramarosi, s több öszvevert föld népe rajta-ütött, s feles pogányságnak veszedelmével, sok keresztyén raboknak szabadulásával, többet 9000 lónál nyertenek tőle, — kire az én elöljáróim is reáérkeztenek volt.

Magam penig Husztról tértem vissza, s mentem Salánkra, az holott házaimat elégette s porrá tette (a tatár), s onnat Károlyban, az bonnat is mind magának az fölséges herczegnek s mind az fölséges hadi-tanácsnak bővséges relátiót tévén, egészlen contentáltattanak véle, s akkor resolváltatta ő herczegsége (Eugenius) fölséges urunkkal ő fölségével, az generál-feldmarsal-lajdinandságra való gázsit." stb. [1])

Íme, mindezekből világos, hogy az 1717-iki tatárverés főintézője: Károlyi Sándor föntebb közlött történelmi becsü előterjesztését s észrevételeit mindgyárt a diadal után következett napokban, nagy-károlyi várából, Savoyai Jenőhez vagy a bécsi cs. k. főhaditanácshoz irta. Érdekes kiegészítésül szolgálnak ezek a nevezetes férfiú történelmi szerepléséhez, valamint általában hontörténetünk egyik eddig nem sok tekintetre méltatott epizódjára vetnek egészen új világot. Örülünk azért, ha a Történelmi Társulat füzeteit tán érdekesíthettük volna velök.

THALY KÁLMÁN.

---

## Magyarország vízhálózata a régi korban.

Hazánk régi geopraphiája még nincs megirva. Megyékre volt az Árpádok birodalma felosztva mint napjainkban, de a megyék száma, és azok határai változtak. Ma már senki sem ismer Locsmánd, Segesd, Sempte, Galgócz, Gora, Stomfa, Patak, Racsa, Gerzencze, Maróth stb. megyét, még ama vármegyék közt sincsenek elősorolva, melyeket Verbőczy említ, — létezésüket

[1]) Magy. Tört Emlékek IV. 11—113 l.

még is be lehet bizonyitani; ugy azt is, hogy miként Keve, Horom, Valkó, Berény, Borov vármegyék más megyék területeibe beolvasztattak, ha ugyan a polgári közhatóságon kivül nem esnek. Tudjuk, hogy Magyarország területén egykor számos helység létezett, mely az idő mostohaságánál fogva felszinéről eltünt, és nyomukat csak a történetbuvár mutathatja fel. Ez mind annyi tárgy érdekes külön értekezésekre, tán bövebb monographiákra is, oly kérdés egyszersmind, mely a mivelt olvasónál túlságos meglepetést nem fog előidézni, tudván hogy az emberi müvek változásnak vannak alávetve, és hogy inkább a fölött bámulunk, ha emberi intézmények hosszabb időn át eredeti minőségükben megmaradnak.

De máskép áll a dolog ott, hol a természet alkotásai forognak fenn, — hogy szigetek támadnak és elenyésznek, hogy tengeri városok szárazra jutnak, hegyek magokba omlanak, tavak, patakok, folyók eltünnek, azt már kevésbbé hisszük el. Pedig az is történik, és jelen értekezésem czélja épen az, megmutatni, hogy Magyarország egykor oly vizgazdag ország vala, miszerint jelenleg e gazdagságnak csak romjait birjuk.

A ki csak valaha, bár mily felületesen lapozgatta okmánytáraink at, annak fel kellett tünnie, hogy királyaink az apátságokat, prépostságokat, püspökségeket jószágadományozásokon kivül gyakran halászati joggal és halastavakkal látták el. Nem kétlem kimondani, hogy 3—4000 azon halastavak száma, melyek okmányainkban névszerint emlitetnek. Azok közül vajjon létezik-e még száz az egész országban, alig hiszem. Mind kiszáritattak ezek, vagy a legközelebbi folyóval egyesültek, honnan gyakran vizüket nyerték. Különösen Pozsony, Bars, Nyitra, Komárom, Baranya, Csongrád, Zemplén, Gömör, Fejér, Zala, Veszprém, Tolna megyék ébresztenek figyelmet vizbőségük által, Tolna megyében Fad körül a veszprémi püspökség birta halastavait; Csongrád megyében, nevezetesen Csongrád város körül pedig a garam sz. benedeki apátság; a jászói, leleszi, zobori és más apátságok is nem mindig székhelyük körül, hanem távolabb vidékeken birtokoltak tavakat. A Margitszigeti apáczák e részben Somogy megyében fekvő jószágaikról látták el magukat, azonkivül a viza halászati joggal is éltek a Dunán. A Balaton és Fertő hajdan, hasonlithatlan nagyobb terjedelmüek valának

mint jelenkorunkban. Nem csak a költői fellengzés, hanem komoly okmányok, és statusiratok is tengernek nevezték a Balatont. Igy például Béla király 1193 évben azon praediumokat elöszámlálván, melyeket anyja a fehérvári keresztes ispotályosoknak adományozott, leirja Uj-udvar határait: prima meta incipit ab aqua, quae vocatur Clesna, a parte maris — a határ kezdetét veszi a Clesna (az az Kanizsa) folyónál, a tenger részéről, és tovább haladva a Bakony erdőt éri. Más helyen ismét: Juxta mare in Chergon prima incipit a piscina Abram, — a tenger mentén, Csurgóban az első határ Ábrány halastónál kezdődik. (Abraham puszta ma határos Csurgóval.) Midőn I. Mária királyné 1385. október 15-én Miklós magva szakadta folytán a koronára szállott Megyes helységet Sopron városának adományozza, megjegyeztetik, hogy ezen Megyes prope quandam magnam aquam Fertő feküdt, mit az okmány közlője Nagy Imre is elég érdemesnek talált ritkitott betüvel feltüntetni. Az országnak némely mellék folyója is olykor nagynak neveztetett, akkor mikor sem a Duna sem a Tisza említését nem kisérte hasonló elnevezés, — de midőn például 1345 évben az Árva folyó, a Vágnak mellékfolyója magnus fluvius-nak iratott, csak bizonyságul akarom azt arra nézve venni, miszerint ezen folyó a XIV. században, sokkal jelentékenyebb volt, mint mainap.

Hajdani váraink, a mennyire nem hegyen feküdtek, védelmi erejüket nem csekély mértékben a viznek köszönték, azért vizárkokkal, tavakkal, mocsárokkal oly annyira körül voltak véve, hogy majdnem hozzáférhetlenek valának. Figyelembe véve, hogy váraink száma a múlt századokban nem csekély vala, bámulni kell, hogy ezen viztömeg mind hová lett. Nézzük csak meg a régi várak rajzait, és kétség nem fog felmerülni, hogy itt egészen más módja a viz felhasználásának forog fenn mint midőn ma valamely község a maga határát körülárkolja. Szigetvár mellett az Almás lecsapolása következtében a tavak és posványságok mind eltüntek, és most e helyet szép rétség veszi körül. Tata vára egészen tóban állt, egyik része ma is Tóvárosnak neveztetik. Tokaj, Kanizsa, Nagyvárad, Hatvan, Pécs, Gyula, Léva, Eszék, Érsekujvár nem kevesebbet biztak a viz által vetett gátakba, mint védelmezőik hősi karjaiba. Midőn Báthory

Zsigmond 1596 és 1597 Temesvárt ostromoltatta, az erdélyi seregnek a Temesvár vidékét behálózó vizlabyrinth kimondhatlan akadályára volt; ugyan ezt tapasztalhatta Frigyes Ágoston szász választó fejedelem is, ki mint császári hadvezér 1696 szintén kisérlette Temesvár bevételét. Megtörtént, hogy vagy az ostromló, vagy az ostromlott sereg egy egy közvitéze az ellenfél hatalmába esett, mert a viztömkelegben nem találta meg az utat, mely az övéihez vezesse. A pestis idejekor (1738) az a parancs adatott ki, hogy a halottak megégettessenek, mert a föld oly iszapos volt, miszerint a halottakat nem eléggé mélyen lehetett eltemetni. Még 50—60 évvel azelőtt a külvárosok lakosai, a mocsárok miatt igen nagyot voltak kénytelenek kerülni, midőn a várba mentek. De nem szükséges épen az országos hirü várakra hivatkozni. Beregh megyében, a dédai határban, egy régi, körded földvárnak nyoma látszik, mely árkokkal volt körülvéve. Ez volt a kirvai vár, melyhez éjszakról és délről az átgázolhatlan posványon át 3—400 lépésnyi palló vezetett, — ennek tölgy czölöpei máig is léteznek egyenes vonalban. Az ős régi Szent Grót Zala megyében csak a török invasiók korában alakittatott végvárrá, de noha a védőrség rendesen csak 600 emberből állt, ezen vár posványos és ingoványos körtere miatt elég tekintélyes védponttá vált a török becsapások ellen. A Hagymásiak mint várparancsnokok a várőrség szabad legényeinek 1644 évben 39 articulusból álló, belügyeiket rendező polgári törvénykönyvet adtak, és annak 16-ik artikulusában szigoruan parancsolják, hogy minden ember háza elé árkot ásson és reá bürüt épitsen, az árkot pedig tisztán tartsa, a ki nem cselekszi, egy forint büntetés ipso facto megvétessék rajta. Az utczákon nagyszerü hidak állhattak, a közlekedés fentartására a vár ingoványos és vizenyös belterületén, ezt nem csak az általános hagyomány bizonyitja, de ennél még inkább azon erős czölöpök maradványai erősitik, melyeket most is az utczákon a földbe verve találhatni.

Az ecsedi láp hajdani terjedelmének nagyobb részét elveszté, ezen láp képezte a hires ecsedi vár erősségét, oly annyira hogy megvehetetlenek tartatott. A vár mely Anonymus korában Sárvárnak, ő előtte Tassvárnak neveztetett, a Kraszna vizének szigetjére épittetett, a város felől egy más szigeten állott a templom, mely most is látható, a bejárás abba hidon át történ-

hetett csak. A fővárat külső erősségek is vették körül, őrházak, vigyázó dombok stb. mindnyájához csak hidakon át folyt a közlekedés. Ezen természetszülte mocsárokat azok, kik e vidék egyes pontjainak védelmezéséről gondoskodtak, nemcsak fen tartották, sőt inkább öregbítették is, úgy hogy ezen mocsár, mely 1730. évben felméretvén 7 mérföld hosszu, és 4 mérföld szélesnek találtatott, a szabályozás erőlködéseinek igen keveset engedett. Walther László a Tudománytárban mint kétségen kivüli dologról szól arról, miszerint az ecsedi láp Dománhida és más helységeken kivül, Vársziget, Sárvár, Ecsedvár, Tatárvár, és Kocsordvár hajdani erősségeket elnyelt, és hogy azoknak romjai nagy aszálykor a láp fenekén láthatók. Ha ezen állitás történeti tény, úgy az ecsedi láp szélein fekvő Domahida, Tatárfalva, Kocsord nevü helységek új telepekül volnának vecndők. Minden esetre ezen falueluyelés kérdése egy kis helybeli nyomozást tenne szükségessé, mintán azon állitás is, mintha a Fertőtavába 1230 évben öt falu, névszerint Feketető, máskép Schwarzlaken, Jakabfalva, Fertő, Sárvölgye máskép Kottingthal, és Kendervölgye elsülyedt volna, az újabb kritika világánál meg nem állt, noha ezt oly tekintélyek mint Schönwiesner, Rómer, Szalay László stb. tették magukévá.

A hirhedt alibunari, verseczi és illancsai mocsárok egykor a pontini mocsárokat szégyeníthették meg, most 8—10 csatorna által keresztül metszetve közel 100,000 hold ősi termékenységü földet adtak át a mivelhetésnek.

Majdnem minden kútfő, mely hazánk régi területét ismerteti, hatást különösen azon vizek mennyiségével gyakorol elménkre, melyet részletez, egyénesit és szerepeltet. Nézzük például azon okmányt, mely által IV. Béla 1268. évben jóváhagyja Komárom várának Walter budai főbiró részére történt eladatását. Ebből látjuk, hogy az egy komáromi főispánnak Nagy-Megyer faluban 16 halastava volt, mely népiesen vizhelynek neveztetett, az ottani várnép pedig még külön birt 5 halászhelyet. De ezen kivül még hány mocsár, tó és vizér neve fordul elő csak ez egy okmányban! Vízbősége által feltünik Baranya megyének a Duna és Dráva közti szeglete is. A nagyobb Fukó nevü tó (1257.) a Michoca, Ecsköd, Lét, Abba, Bisztra, Kathkona, Vidra tó mind itt keresendők.

Az ember alig győzi csudálni, midőn Árpád honfoglaló seregeiről olvassa, hogy egyes csapatok az Ung és Latorcza vizébe bele vesztek; e két patak ma oly csekély, hogy bajos volna belefulni, még ha valaki akarna is. A mint ezek megfogytak, megfogytak a többi folyók is, a nélkül, hogy a jelen nemzedék szembeli tapasztalása e körülményt tisztába vagy legalább kérdés alá hozta volna. Hasonló oknak, mint a megfogyatkozásnak, kell tulajdonitani azt a veszteséget, hogy számos, igen számos patak, vizér és csermely egészen eltünt, gyakran még irányát sem képesek lévén már kimutatni, melyben habjai öseinket szolgálták.

Adataink bőségében nem kivánok válogatós lenni, hanem bele nyúlván, miként a véletlen magával hozza, kérdem: hol van Gömör megyében a Szelespatak (1243), a Nagypatak, Körtvélyespatak, Lipópatak, Szalmapatak, Mavaypatak, Badospatak, Becskepatak, Katuspatak, Somospatak, Bakospatak, Toplocha, Rososna? és Szepes megyében a Késmárk környékén (1269) említett Berben, (vagy mint Czinár véli: Berseny) és Dedislopatak? Nyitra megyében 1263. Szterus folyó létezett, mely Rakovicz falu határjárásában említtetik, ez most csak száraz árok, mely eső vizeket levezet a hegy tövében szerénykedő falútól. E megyében folyt (1300) a Csetény, kétségkivül Nagy- és Kis-Csetény vagy Czétény körül, de a folyó már nem létezik, csak a kis Czétényke annak örököse, mely a közel vidékbeliek körén tül alig ismeretes. Kocsin folyó, mely 1263. említtetik, nincs, de igen is helységet találunk e néven, Lancsár és Szterus falu közt. A folyó helyét egy száraz árok foglalja el, mely a régi nevet még bitorolja. A Nadassin folyó, mely 1263. évben a Jókö és Csejte uradalmak Brezovától nyugotra eső határát képezte, ma, legalább e néven ismeretlen; igy a Medgyes patak Szucsán és Divék körül; két Ribnik folyó, melyről legfeljebb még azon Ribnik nevü dülő szól, mely Csejte határában fennmaradt, és a Vág-Újhely körül (1263) említett Dubópatak nem kevésbbé; végre a Teszlény folyó Köröskény mellett. — Abauj megyében, hol Arany-Idka létezik, az Aranyos patakot hiába keresnök. A Szárazér Aradnál a Marosból válik ki, és mielőtt torkolata el lett volna töltve, tekervényes útakon Tornya, Battonya, Kupa, Mezőhegyes, Kunágota, Kovácsháza, T.-Komlós, Sámson, Makó és Föl

déák határain keresztül a Tiszába folyt. Mióta a kincstári birtokok szántóföldekké változtattak át, természetesen több eső és hónedvet képesek magukba venni, és így kisebb lett a lefutó vízmennyiség. Az úrbéri földek kiosztása alkalmával 1787 évben a Maros torkolata Aradnál még eltöltve nem volt, és így a Szárazér medre, sőt a laposabb részek, melyeken a Maros vize elterülni szokott, mint vízjárta földek, kiosztás alá nem kerültek. Ezen Szárazér egy Földeák határában Csanád megyében telepített kertész községnek is adta nevét, de századunkban ez is feloszlott. Nógrád megyében Szenna határjárásában (1269) többször valami siccus fluvius = Szárazpatakról, tétetik említés, bizonyosan ettől nyerte a Szennával határos Brezova a „száraz" melléknevet, magát a patakot nem találjuk. A Zenepatak szintén e megyében Szátok és Vadkert körül, Dobordal folyó hasonlóan itt volna keresendő; — az utóbbiról meg levén győződve, hogy nem lévén azonos az itt folydogáló Dobroda vízzel. — Ki ismeri Bereg megyében a Boltrágy és Hilimma folyót, a Jaszna, Obua, és Sebespatakot? a Csoma vizét, mely Lónya határát átszeldelé? (1272). Borsod megyében az 1263 Apátfalva határjárásában említett Milecpatakot? Máramarosban a Dobrik, Beczkő, Aszupatakot, a Sztrombát, mely Apsába, a Lúdpatakot, mely Alsó-Apsánál a Tiszába szakad? Volt Hont megyének is a maga Szárazpatak-ja Szelény körül 1270, ugyanitt létezett a Csolnokpatak, és Harsány, — a Galanya folyó (1351) és Bányapatak (1258) legalább nem nyomozható a megye területén túl. Kérdjük továbbá, hol van Zemplén megyében a Vermespatak, mely a XIV. században a már szintén nem létező Lónya helység közelében említtetik, és a Bodrog folyóba szakadt? hol az Ilosva patak, mely össze nem tévesztendő a Beregh megyei Irsava folyóval? hol a Hatavér patak, melyet az okmányok a Laborcz mellé utalnak? A Pozsony megyébe egykor szorított Hatató (1303) elenyészett, miként az ismeretlen fekvésü, de már 1158. említett Hatha vár. E névvel a múlandóság van egybe kapcsolva, — a közélet ma sehol sem alkalmazza.

Nem ismerjük már ma Zemplén megyében a Hegyi és Szalok körül említett Perk patakot, az Aranyos vagy Mézespatakot (1325) és a Lelesz körül 1214 említett Csiszér patakot, noha a Csicser falut és Csizér pusztát megtaláljuk; Sáros me-

gyében a Delna, Gyepes, Zsidó, Boroszló, Rákos, Bakta, Aranyos és Mon patakot, és a Kőrös patakot, mely a Delnába folyt, miként a Delna a Gyepesbe. Itt nélkülözzük a Topolyba szakadó Nagy-Grabóc folyót és a Csepest patakot (1212), mely magába fogadá a Komlós vizeit is. Ugocsa megyében az Egrespatakot (1377), az Egur folyót (1278) és Egur tavat (1262). E megyében egyesültek a Hamvaspatak (avagy Jerney hibás ejtése szerint Hamispatak) a Tornya vizével, — és itt esörgedeztek az Izteger folyó (1262) hullámai. A nevezett vizek ma ismeretlenek. Pozsony megyében a Bény, Nagyszombatnál (1300) a Bares vize Várkony és Nyék közt (1341) a Bálvány Bős határában (1254) itatta hazánk földét. Más Bálványviz fordul elő 1274 Veszprém megyében, és ugyanott (1322) az Evetes folyó Tihany és Szölős körül, Ajka határában a Bakony vidékén a Tornya, melybe a Kovácsbike nevü csermely szakadt. Somogyban a Gyepes és Zudas (1422) folyó, Baráti máskép Szent Iván mellett, a Lekez folyó, a Nyár vize ismeretlen neve tünik fel, az utóbbiról tudván azt, hogy 1361 Sármellék és Paczod körül folydogált. Bars megyének a XII. és XIII. század okmányai egy Cumpa nevü patakot tulajdonítanak, mely Jerney szerint Czompónak volna ejtendő, de nincs kétség, hogy e patak a bars megyei Sáró és hont megyei Fegyvernek határát képezte, hogy Kompa volt a neve, és hogy a Kompaközt is képezte. A garammelléki szent benedeki apátság alapító levelében 1075 évről egy Sivka-Zakmera, vagy mint alább iratik: Zadmara patak nevét olvassuk. Knauz Nándor úgy vélekedett, miszerint e név Radmera alakra volna igazítandó. Én a vidék topographiájának tanulmányozásából azt vélem állíthatni, hogy Ladomera nevü patakkal van dolgunk, mely egykor a mai Ladomér falu mellett folyhatott, Kis-Tapolcsán és Zsikava táján. Liptó megyében a Hangyapatak (1247) már eltünt, Zólyom megyében a Lukvapatak, és Szampor (1300) a Lukovo és Szampor helységek mellé vezet, hol tán tudnák mondani, vajjon fenmaradtak-e még folyó vizei is. Bihar megye Rügyeg nevü vizzuhatagát csak érintem, mint mely 1239 Jenő körül tajtékzott; és elégségesnek vélem a példák számát berekeszteni Zala megyével, hol az ismeretlen Unokapatak, és a Bik melletti Ágaspatakon kivül Igricz és Verecspatak körül egy Tót-Rokolánpatak, mely más-

kép Vereespatak-nak is neveztetik (1412) idézi elő kíváncsiságunkat. Ezen Tót-Rokolánpatakkal egyesült valami Kisuri-Kad patak nevü víz. Ma ama nevet csak a Rokolán puszta tartja fen.

Ha a Canalis szó mesterséges csatornát jelent, akkor az Árpádok korában vízmunkálatoknak nyoma is van, minthogy Deáki, Pozsony megyébe keblezett falu 1268 határjárásában világosan mondatik, miszerint az egyik határjegy a csatorna mellé esik (juxta canalem est meta.)

Minthogy a nagyobb folyók több mellékágakra szakadtak és ereket kibocsátottak, a szigetek száma nagyobb volt, mint jelenleg; de a viztömeg nagyobb uralma is okozta ezt. Igy a Torontál megyéhez tartozó Becse, várával együtt hajdan a Tisza egyik szigetén állott (1412 és 1422). A XIII-ik században Tihany és vára nem félszigetet, mint ma, hanem a Balaton valóságos szigetét képezte; ugyanezen században Szigliget is mint sziget említtetik; insula cum monte juxta Balaton. Csákány falu határát Vas megyében a Mirod nevü víz mosta, szigetet is alakitott, melyen hadi czélokra szolgáló torony emelkedett. A vizek elterjedése olykor sajátságos viszonyokat idézett elő a közéletben. Torontál megyében Akacs és Kerekto oly helységek voltak még a XVII-dik században, melyekbe mindazok, kik a savoyai Jenő herczeg által a Bácskaságban behozott törvényhatósági renddel megférni nem tudtak, meghúzták magukat, úgy hogy itt a temesi pasaságot alkotó török hatalom sem árthatott nekik felettén. Igazi szegény legények tanyája volt ez, még a mult évtizedig, melyet a környékbeli nép vad függetlenségéért „vármegye“ névvel czimzett. A félhold uralma alatt csak igen kevés adó terhelte ezen telepet, és annak beszedésére évenként egy hajdu ment Becskerekről oda, de ez csak csolnakon történhetett, mert a tanya széles vizekkel volt körülvéve, melyekben mesés mennyiségü halak fogattak. A szilaj élet-mód, melyet az itteni lakosok követtek, valamint a közbátorság érdeke a hatóságot végre arra ösztönözte, hogy az akacsiakat a mai Beodra helyére telepitse.

A régi századok, melyek a maguk módja szerint a viznek csak úgy hasznát vették, mint mi, nem voltak kiméive a vizáradásoktól sem. IV. Béla, midőn 1261 az egri püspökség régi birtokait előszámlálja, szent Istvánnak Örvény faluról szóló adomá-

nyáról azt is közli, hogy itt nagy hajó is tartatott készen, mely a Tisza kiáradása alkalmával embereket és szekereket átszállitson. Zsigmond király pedig 1396 évben Várkonyi István részére halasztó parancsot adott ki, a neki meghagyott eskületételre nézve, mert a kitüzött időben a vizek kiáradása miatt Győrben meg nem jelenhetett.

Alig szükség még a helynevekből is azt fejtegetni, hogy Magyarország vízgazdagsága roppant mértékben megfogyott. Sok helység viseli még nevében a „rév, hid, patak, seif, bach, kút, tó, csaj, kelő, ér, ág“ szót összetételben, a nélkül, hogy az illető vidéken a víz megfelelő nyoma volna. Valamint Kerner A. a helynevekből bizonyitgatta (de természetesen ásatásokból, régi térképekből és irott kútfőkből is), hogy azelőtt több erdő volt az Alföldön, ugy nem habozott Römer Flóris a Bakonynak szembeötlő vízhiányára mutatván, ezen körülményt az erdők terv és számitás nélküli irtásaiból, a Balaton viztükrének lecsapolások által történt összeszorításából, a Sárrét és más nagyobb posványos helyek kiszárításából magyarázni. Hogy hajdan több vagy legalább bővebb források lehettek a Bakonyban, már csak abból is következtethetjük, hogy annyi a helység, mely forrásról vette nevezetét. Buda vidékéről is eltünték azon források, melyekről régi kútforrásainkban emlékezet van. Milyen sivár, milyen vigasztalan, élettelen tekintetü most ennek legtöbb pontja víz hiányából, azt mai nap nem győzzük panaszolni.

Lehet, hogy az általam elveszettekül felhozott folyóvizek némelyike az illető vidék lakosai előtt még mint eső vizeket lehozó árok lesz ismeretes, lehet hogy egyik másik magyar nevü folyóviz most szláv elnevezés alatt lappang, — de még is erős próbák nélkül nem igen fognám elhinni, mert régi okmányaink még azt is gondosan különböztetik, midőn valamely vizér nem forrásból hanem esővizből táplálkozik. Egy Nagy-Sarló és Izbék közti határpörben 1593 az előforduló Kanyas-érről van szó, mely már egy 1470 évi határjárásban világosan mint esővizeket és árvizeket elfogó viz ismertetik. A mi a névesere lehetőségét illeti, e részben azon ügybarátok tapasztalataira vagyunk utalva, kik az illető vidéket lakják, ők hivatvák arra, hogy hiányos tudományunkat kiegészitsék.

A czél, mely ezen czikk megirásánál szemem előtt lebegett,

nem kevesebb, mint annak megmutatása, miszerint Magyarország régi hydrographiájának megirása a lehetőség körében fekszik, és hogy ha sok buvárlást, kitartást, közreműködést követel is, a tárgy oly érdekesnek mutatkozik, miszerint munkakedvünket nem igen fogja kifárasztani. Aztán nem is oly távol esik ezen kérdés a közélet érdekeitől. Vagy nem tanúlhatnók-e régi hydrographiánkból — ha volna, — mily káros dolog az, a cultura nevében vizeinket minél hamarább, minél rövidebb úton az országból kivezetni? azokat apasztani a hol lehet, és elvonván a növényzet éltető erejét, földünket sivárrá, levegőnket fogyaszthatlanabbá tenni?

Legyen tehát e tárgyra nézve is az eszmecsere megindítva, az ügybarátok pedig tisztelettel felkérve, hogy a mit valamely vidék vizirati régi viszonyáról és alkotásáról tudnak, hazánk múltjának felderítésére vagy velem közleni vagy közzé tenni szíveskedjenek.

PESTY FRIGYES.

---

## Könyvismertetések, birálatok.

### I.

**Dallos Miklós,** győri püspöknek politikai és diplomatiai iratai (1618—1626.) közrebocsátják Frankl Vilmos és Ráth Károly Esztergom, 1867.

Simor János herczegprimás, emléket akarván Dallos Miklós, elődjének a győri püspöki széken emelni, fennevezett két szorgalmas történetbuvárunkat megbizta, miszerint Dallosnak a győri országos káptalan levéltárában levő, általuk összegyüjtött iratait, adják ki. E könyv nem történeti mű: de becses okmánygyüjtemény a II. Ferdinánd és Bethlen Gábor közti alkudozásokról, melyekben Dallos — miről eddig sejtelemmel alig birtunk, — a királyi diplomatiának egyik főtagja, ügyestollú bajnoka volt. — Dallos iratai jobbára a haimburgi (1621) és beszterczebányai (1623) sikertelen értekezletekre vonatkoznak, s végül van néhány levél, mely a tótországi oláhügyben történt, szintén sikertelen maradt kiküldetéséről szól, valamint két rövid emlékirata: mikép lehetne a katholika vallás ügyén Magyaror-